

Iltalypsyllä itsevaltioiden valtakunnassa

TV1 :n *Itsevaltiat* -sarja on ihmetyttänyt minua alusta lähtien, kiukuttanutkin. Yritän sitkeästi seurata sarjaa, sillä se mainostaa itseään poliittisena satiirina. Sarjaa katsellessani alan hymähdellä vaivoin vasta Mauno Koiviston ja Martti Ahtisaaren vuoropuhelun aikana. Siinä kohtaavat kaksi täysin erilaista presidenttiyttä tavalla, jonka kiinnitän omassa naurussani muistikuviin kummankin hallintokausista. Hahmot ovat sympaattisia, mikä vie naurulta terää. Nautin jopa eduskuntavaalikeskusteluista enemmän kuin *Itsevaltiasta*, eikä se johdu siitä että kuvittelisin vaalikeskustelujen jakavan kansalaisille relevanttia tietoa politiikasta. Poliittisten puolueiden mielipiteistä ne kuitenkin kertovat ja vaalikeskustelut jos mitkä ovat välillä myös tahatonta komiikkaa.

Tuntemani kaksitoistavuotias tyttö on *Itsevaltioiden* innokas katsoja. Hänen lempparihahmonsansa on Ben Zyskowitz ja hän on jo ilmoittanut hämmentyneille vanhemmilleen olevansa kokoomuslainen. Viisitoistavuotias poikani seuraa sarjaa harvoin, mutta hänkin noukkii sarjasta muistiinsa politiikan yksityiskohtia. Tulin siitä tietoiseksi sattumalta hänen seuratessaan MTV3:n interaktiivista tv-viisailua *Ring-a-Ling*. Joku linjalle soittaneista ei osannut vastata "ihan helppoon kysymykseen". Siinä perättiin poliitikkoa, jonka nimikirjaimet ovat SN ja joka kulkee rullaluistimilla. Vastaus tarjottiin minulle alta aikayksikön: "No Sauli Niinistö tietysti". Kun kysyin, mistä sinä TIEDÄT, että Niinistö harrastaa rullaluisteluja, sain vastaukseksi: "Kaikkihan sen tietää, sehän on näytetty *Itsevaltiassa*".

Politiikan henkilöitymisen lisäksi *Itsevaltioiden* nuorista katsojista kertomani esimerkit oirehtivat ainakin siitä, että sarjan kuvaamilla fiktiivisillä hahmoilla ja politiikan todellisuudella on jonkinlainen kuviteltu yhteys katsojan mielessä. Siinänsä ammattitaidolla tehdyssä ohjelmassa iva ja pilkka on liian sisäisiä ja tasapuolista loukatakseen ketään niin paljon, että se merkitsisi vaikkapa vain omien ajattelutapojen tai politiikkakäsityksen uudelleen arviointia. Sarjassa kerrotaan hahmoista yksi toisensa jälkeen jotain sattuvaa ja sitten todetaan lopuksi, että ei vaikas. Siis koko perheen komediasarja? Nyt on pakko huudahtaa: Tätä siis on medioitunut yhteiskunta! Ensin Niinistön rullaluistimet vilahtavat jossain iltalehdistön sivuilla, sitten animaatio-sarjan käsikirjoittaja ottaa ne osaksi fiktiivistä henkilö-hahmoa. Seuraavaksi aihe päättyy visailuohjelmaan ja lopulta tiedonmuruksi siitä, millainen kaveri poliitikko Niinistö on.

En silti esitä Iltalypsyn tilalle poliittista satiiria, joka kuvaisi todellisuutta nykyistä tarkemmin. Satiirilta ei voi edellyttää realismia, se vielä puuttuisi. Päinvas-

toin, sarja saisi liioitella nykyistä enemmän ja yrittää olla vähemmän toden kaltainen. Tällöin sen rakenteellinen luonne tulisi nykyistä selvemmin esille. Nythän se pääasiassa karrikoi sitä, mitä pitää todellisuutena.

Todistaako kahden satunnaisen nuoren suhde *Itsevaltiat*-sarjaan, että fiktio ohittaa objektiivisena katsotun uutistarjonnan kertoessaan politiikan maailmasta? Mene ja tiedä, koska kukaan ei ole asiaa tässä mielessä tutkinut. Yhä edelleen pidetään itsestään selvänä, että katsojille merkitykselliset aiheet käsitellään sanomalehtien palstoilla, televisiouutisissa sekä ajankohtaisohjelmissä. Näin varmaan opetetaan vielä osassa koulujakin: puhutaan uutisarvosta ja sen tärkeydestä. Mutta yhtä lailla se maailma, josta uutinen valikoituu, sopii myös fiktion kohteeksi. Ja koska ihmiset katsovat paljon fiktiivisiä sarjoja, erityisesti kotimaisia, niitä pitäisi tutkia samalla intensiteetillä kuin ns. faktaohjelmiakin. Myös genrekriittisesti.

Journalismissa näkyvästi käsitellyt aiheet tarjoavat nyttemmin fiktiolle ns. tarina-arvoa. Valmiiksi pureskeltu materiaali lisää nimittäin sarjojen tuotantoarvoa; kun aihe on katsojalle tuttu ja ehkäpä skandaalinomainen, sen myyntiarvo kasvaa. Esimerkkejä löytyy *Itsevaltioiden* lisäksi kotimaisista uusista elokuvista ja kaupallisen television rikossarjoista.

Medioitumiseen liittyy tosiasiatarinoiden ja tiettyjen henkilöhahmojen kierättäminen välineestä toiseen. Ilmiö kattaa nykyisin lähes kaikki television ohjelmatyypit, siis myös uutiset. Paavo Lipposen sanomisilla ja tila-autolla on paitsi uutisarvoa myös tarina-arvoa, ne soveltuvat yhtä hyvin uutisten kuin fiktion aineksiksi. Mutta kuka tietää mistä *Yksinvaltioiden* Paavo Lipponen alkaa ja mihin se päättyy, kun hahmoa verrataan televisiouutisten tarjoamaan kuvaan poliitikko Lipposesta? Katsojan ainakin on mahdotonta eritellä, mistä lähteistä hänen "informaationsa" tapahtumista ja henkilöistä on lopulta kertynyt.

Missä on poliittinen satiiri, joka toisi ihmiset yhteen pohtimaan asemaansa muunakin kuin äänestäjänä – sillä nykyisinä tai tulevana äänestäjinähän *Yksinvaltiat* katsojiaan puhuttelee? Kovin on kapea politiikkakäsitys. Joka ei siihen tunte mahtuvansa joutuu toistaiseksi kehittämään valtamedioihin kohdistuvaa vastakatsettaan muista erillään yksikseen tai korkeintaan jossakin tutussa porukassa.

Tietoisen strategisen vastakatseen rakentaminen on tyyppillistä kulttuuriryhmälle, joka ei millään saa ääntään kuuluviin valtamedioissa. Yhä edelleenkin monien ihmisryhmien on rakennettava identiteettiään valtaväestön kuvastojen kanssa neuvotellen. Kun taustalla on yhteisö, organisoitunut ryhmä, vastakats voi johtaa pitkällä aikavälillä yhteiskunnallisiin muutoksiin. Pelkkä *yksilön* vastakats ei johda mihinkään osallisuuteen ja yhteyteen muiden katselijoiden kanssa.

Suomessa on vähän kokemuksia sellaisesta media-aktivismista, joka haastaisi vallan ja valtamedian vakiintuneet käytännöt ja kytkökset lukemalla median omia esityksiä *julkisesti* vastakarvaan. Videoraaputtajat¹ koettelivat 1980-luvulla valtatelevision rajoja sekä Yhdysvalloissa että Englannissa television omilla aseilla: poistamalla, lisäämällä tai toistamalla ohjelmissä esiintyvää puhetta ja käsittelemällä kuvia. Raaputtajien videoissa, joita kierrätettiin klubeilla ja festareilla, kritisoitiin Reaganin ja Thatcherin politiikkaa istuttamalla heidän sanojaan yllättäviin kuvayhteyksiin ja tekemällä näin näkyviksi niiden edustaman politiikan konservatiiviset arvot.

Videoraaputuksen ideasta ja television oman kuva- ja äänimateriaalin vastakarvaisesta hyödyntämisestä saimme kalpean aavistuksen TV1:n *Ilталypsyssä*. Siinä poliitikot pyrittiin tekemään naurunalaisiksi ja heidät houkuteltiin ”paljastamaan itsensä”. Mutta kuten niin monesti aiemmin, vastakarvaisuus sulautui valtaviir-taan, jota *Ilталpsy* yleisradiotuotteena toki jo edusti. Julkisuushakuiset poliitikot suorastaan jonottivat ohjelmaan päästäkseen nolatuiksi.

Sulautuminen ja medioituminen ovat saavuttaneet korkeimman asteen *Uutis-vuodossa*, joka on kierrätysohjelma jos mikä. Aiheet, jotka ovat olleet vähintään kertaalleen uutisissa ja lööpeissä, valikoituivat muita helpommin yhtä lailla *Uutis-vuodon* kuin monien muiden ohjelmien osaksi. Ilmiönä tämä merkitsee paluuta ”jo tiedettyyn”, ja tässä mielessä se lisää sisällön toisteisuutta mediassa.²

Viestintätutkimuksen kannalta kiinnostavaa on, mistä lähteistä ajankohtaiset asiat valikoituvat sepitteen osaksi. Samalla on tietysti kysyttävä, millaisen yhteis-kunnan *Itsevaltiaat* -ohjelma pitää sisällään ja minkälaista ”todellisuutta” sen po-liittinen kuvasto ja puhuttelutapa tuottavat.

• • •

Lehden julkaisijan Tiedotusopillisen yhdistyksen perustamisesta tulee vuonna 2004 kuluneeksi 30 vuotta. Tätä juhlistetaan Mediatutkimuksen päivillä, jotka järjestetään yhdessä Suomen Elokuvatutkimuksen Seuran kanssa Tampereella 30.–31.1.2004. Päivien teemana on ”Tunne(.) valta ja vastuu”. Tarkempi ohjelma löytyy tämän numeron sivulta 119. Tervetuloa Tampereelle!

Viitteet

- 1 Huhtamo, Erkki (1995) Raaputusjälkiä kuvaruudussa. Scratch-video ja vastaanpuhumisen strategiat. Teokses-sa Erkki Huhtamo & Martti Lahti (toim.) Sähköiho. Kone/media/ruumis. Tampere: Vastapaino, 101–126.
- 2 Ks. esim. Jameson, Frederic (1984) Reifikaatio ja utopia massakulttuurista. Suom. Seppo Siuro. Tiedotustutki-mus 7:3, 3–40.